

KOSTEL SV. MARKÉTY VE STRAKONICÍCH

FRANTIŠEK KAŠIČKA

Vážné statické narušení kostela sv. Markéty ve Strakoniciích si postupně vynutilo zpracování povrchového stavebně historického průzkumu,¹⁾ obohaceného o možnost studia několika statických sond a částečně i sond archeologických. Velmi záhy se ukázalo, že výsledky archivního bádání, zpracovávaného původně samostatně v r. 1995,²⁾ ke konstrukci nejstarší stavební historie tohoto městského kostela nevystačí. Dosavadní literatura převážně uvádí, že kostel sv. Markéty vznikl neznámo kdy poblíž špitálu sv. Markéty, který je zde poprvé doložen v listině z 5. listopadu 1318.³⁾ O kostele se však listina, stejně jako všechny pozdější prameny, vůbec nezmiňuje. O jeho existenci se poprvé dozvídáme z desky zasazené nad severním portálem dnešní stavby, která nese český dobový nápis, že tento chrám postavil českobudějovický stavitel Vincenc Vogarelli r. 1583. Další informace o kostele následují až v 18. století. Dílčí archeologické sondy, sledované samostatně pracovníkem AÚ AVČR,⁴⁾ zčásti ověřovaly předběžné předpoklady stavebně historického průzkumu a jejich dokumentace a vyhodnocení se zpracovává v samostatné zprávě. Výsledky těchto sond by však - jak se zdá - mohly prohloubit poznání stavebního růstu a proměn kostela pouze v případě, kdy by je bylo možno realizovat ve větším plošném rozsahu vně i uvnitř stavby. Podobná upřesnění detailu stavební historie kostela by přinesly i rozsáhlejší sondy pod omítky, se kterými rovněž nelze v současné době ve větší míře počítat. Přes tyto dosud omezené možnosti poznání se zdá, že zpracovaný, převážně tedy pouze povrchový stavebně historický průzkum kostela sv. Markéty přináší nové názory na stavební vývoj této památky a pokouší se řešit některé dosavadní rozporuplné závěry.

Kostel sv. Markéty, vložený až do poslední regulace Otavy v zastavěném prostředí při západním hrotu ostrovního tzv. Menšího města, ocitá se dnes v nepříznivé rozvolněné situaci s výrazně narušenými vazbami k historickému městskému organismu. Podélná osa protáhlé halové stavby sle-

Obr. 1: Pohled na Strakonice z r. 1781 s kostelem sv. Markéty uprostřed (reprofoto z: A. Birnbaumová, *Město Strakonice*, Praha 1947).

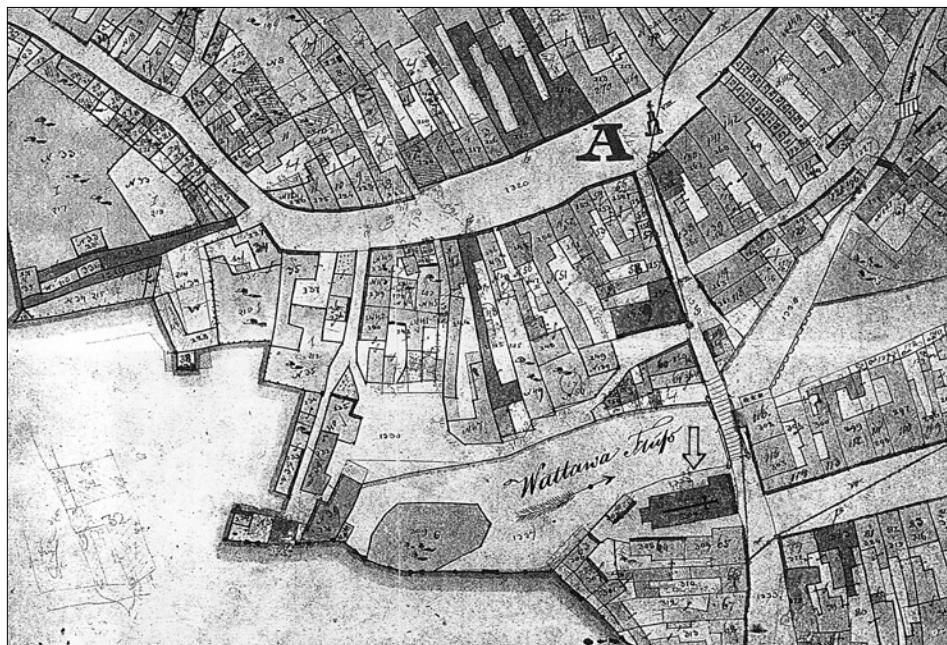
duje zhruba orientaci západ - východ, lehce lichoběžný půdorys bez odsazeného závěru kryje jednotná sedlová střecha, sevřená štíty. K jednoduchému západnímu štítu se mimoosově připojuje šestipatrová hranolová věž, vzhledem k mohutné hmotě kostelní lodi neobvykle štíhlá, završená strmým osmibokým jehlancem s náběhy. Do kouta mezi věží a severní díl západního čela lodi byl vsazen kolem r. 1884 přístavek schodiště na kruchtu a další drobný přístavek chrání dnes přístup k severnímu kostelnímu portálu, který ústí ještě před r. 1953 na úzký břeh ramene Otavy, dnes zasypaného. Nejzdobnější průčelí představuje východní čelo kostela ve své pozdně barokní podobě snad z r. 1777, komponované jako průčelí hlavní, obrácené k rušné komunikaci mezi strakonickými městy a hradem. Jeho boční, od nároží mírně odsazené štíhlé pilastry se boří do úrovně dnešního chodníku bez patek. Výplň průčelí je tříosá - po stranách s rozměrnými kasulovými okny a s vysokou mělkou nikou uprostřed, završenou stlačeným půloválem, nad nímž je vykrojeno okno kruhové. Volutový dvouetážový štít zdobí další dvojice pilastrů se slepým vykrajovaným rámcem a stuhový květinový dekor s lasturou. Ostatní průčelí kostela jsou dnes poměrně prostá - dvojice bočních oken závěrové části prozrazují barokní úpravu s odsazenými stlačenými záklenky, zbývající okna lodi mají omítnuté záklenky lomené a výška jejich parapetů se různí. Jižní vstupní portál do kostelní lodi, označovaný v literatuře převážně jako „gotizující“, mírně posunutý z osy horního okna, má své žulové lomené ostění profilované hruškovci a výžlabky, které vyrůstají z nízko posazených, šikmo dolů seřiznutých výběhů. Obílený severní kostelní portál, ukrytý dnes v přístavbě předsíně, je rovněž lomený, s obíhajícím hruškovcem a ob-

1) Stavebně historický průzkum kostela sv. Markéty byl zpracován v červnu r. 1996, SÚRPMO, odpovědný ved. úkolu - Doc. ing. arch. F. Kašička, Csc. Pořizovatel: OÚ Strakonice, referát regionálního rozvoje, odd. kultury.

2) Dějiny objektu zpracoval PhDr. P. Zahradník, Praha, 1995.

3) Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae 3, ed. J. Emler, Praha 1890, č. 471, s. 194 - 195.

4) Archeologický dohled: PhDr. B. Nechvátal, Csc.

Obr. 2: Indikační skica Strakonice z r. 1837, výsek s kostelem sv. Markéty.

lounem mezi výžlabky, profilace však tentokrát vyběhá z výběhů seříznutých šikmo vzhůru. V úvodu zmiňovaná obdélná deska nad portálem, opatřená nápisem, v originále zní:

TENTO CHRAM BOŽI GEST WISTAWE(N)

OD WINCENSA FUGAOLUSA WLACHA SAUSE

DA MIESTA CESKÝCH BUDIEGOWIC LETHA MDLXXXIII.

Při západním boku předsíně byla provedena statická sonda, která v hloubce 80 cm pod dnešním terénem zachytila předzáklad severní obvodové zdi kostela, vysunutý 30 cm před vnější líc horního zdiva. Západní čelo kostelní lodi překrývá v převážné míře těleso věže s novodobým přístavkem schodiště na kruchtu. Ve volné jižní části štítové zdi byl vedle věže osazen kamenný sedlový portálek ke starému šnekovému schodišti na kruchtu, opět bez výraznějšího náznaku renesančního citění. Sejmuté hrany portálku vyrůstají ze šikmo vzhůru seříznutých výběhů, nad prasklým nadpražním kvádrem bylo zřejmě dodatečně zazděno menší obdélné nadsvětlikové okénko, rovněž s okosenými hranami. Statická sonda v koutě před portálem zachytila základovou spáru západního čela kostela cca 135 cm pod prahem vstupu. Současně bylo v sondě patrné, že základy zdiva věže vznikly dodatečně, mají předzáklad a jsou podstatně hlubší (min. o 120 cm). Fasády věže horizontálně člení tři kordonové římsy v nestejných intervalech nad sebou, profilované žlábkovnicí nebo podvalem, v přízemí je proražen lomený vstupní otvor do podvěží s omítkovou okosenou hranou, výše byly boky věže vykrojeny jednoduchými okénky, pouze nejvyšší zvonové patro zvyrazňují rozměrnější okna s lomenými záklenky a rozevřenými špaletami.

Sálový prostor kostelní lodi bez odděleného závěru je zaklenut pěti poli charakteristických hvězdicových kleneb s výraznými štukovými žebry, které vybíhají z koutových a mezilehlých polopilířů. Polopilíře vyrůstají ze současné úrovně žulové dlažby bez patek, jejich hrany jsou okoseny a výběhy štukových klenebních žebířů podloženy římsovými hlavicemi, které profiluje odsazená žlábkovnice. Do západního pole byla vložena kruchta, podkruchť se otevírá do lo-

di dvěma nestejně širokými, téměř půlkruhovitými oblouky, nad nimiž probíhá parapet, panelovaný kazetami ve vyžlabených rámcích. Šest kazet vlevo odděluje od pěti vpravo vypjatý segment s jemně profilovanou římsou, poznamenaný zřejmě pozdější úpravou. Segment podpírá široká konzola ve tvaru rozměrné mušle s nasazeným pásem, který zdobí mořská vlna. Sondy v omítkě v koutech bočních polopilířů prokázaly dodatečné vložení podpěrné klenební soustavy. Spodní slabší vrstva hlazené omítky šedavé barvy s vápennými peckami zjevně zabíhá za polopilíře. Místa jsou na ní zřetelné stopy hrudkových a černých linek. Následuje mladší zřejmě

renesanční omítko o síle cca 1 cm, která na polopilíře přechází. Na severním boku lodi byla zčásti osekána a překryta vrstvou nejmladší, patrně barokní. Zajímavé výsledky přinesla příčná sonda v podlaží mezi oběma bočními portály a sondy u přilehlých polopilířů, které budou podrobněji dokumentovány v rámci nálezkové zprávy k archeologickému výzkumu. Sonda především zachytila renesanční úroveň

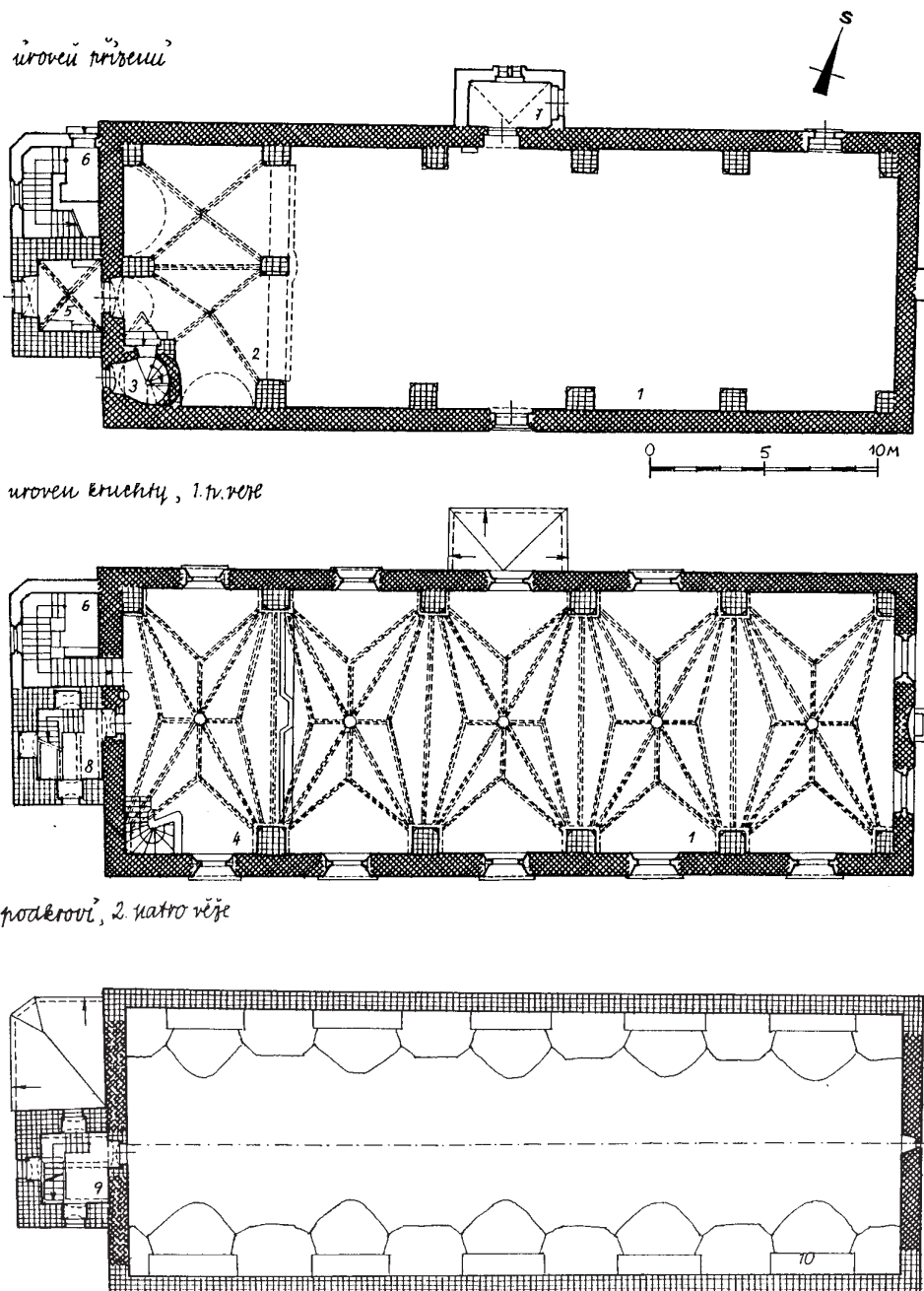
Obr. 3: Strakonice, kostel sv. Markéty. Sedlový portálek ke šnekovému schodišti na kruchtu v záp. čele objektu vedle věže se sondou, zachycující mělký základ kostelní lodi s dodatečně připojeným hlubším základem věže.

podlahy kostela, u které končí omítka stěn i polopilířů v hloubce 40 - 42 cm pod dlažbou dnešní. Poslední dlažbu v této úrovni tvořily převážně cihly kladené na plochu ($14,5 \times 31,5$ až 32 cm) v běhounové vazbě napříč kostelní lodí, případně vázané rybinovitě. V jihozápadním dílu půdorysu lodi byla v téže úrovni zachycena dlažba z valounů. Před polopilířem východně vedle severního vstupu do kostela se v sondě nalézal zřetelně neohrazený rozměrný základ neurčitého účelu, zcela nepravidelný a s obrysem nadzemního zdiva jen volně související byl i základ polopilíře v jihovýchodním koutě prostoru za oltářem. Nalezené kosterní pozůstatky uvnitř lodi patřily, jak se zdá, zčásti ještě období před výstavbou objektu.

Podkruchtí zabírající nejzápadnější díl kostelní lodi bylo sklenuto dvěma nepravidelnými křížovými poli s výraznými omítkovými hřebínky. Jižní pole je deformováno koutovým šnekovým schodištěm, které patrně výstavbě kruchtí předcházelo. Mezi tímto schodištěm a následujícím bočním polopilířem podkruchtí byla odkryta a restaurována gotická nástěnná malba, která je asi částí rozsáhlejšího christologického cyklu a představuje „Krista a apoštoly na hoře Olivetské“ a fragmentárně dochovanou „Poslední večeři Páně“. Podle restaurátorské zprávy A. Martana⁵⁾ byla malba překryta třemi vrstvami vápenných nátěrů a vrstvou 1,5 - 3 cm silné omítky, na níž byla řada dalších nátěrů. Čtyři pětiny celé plochy byly hustě pekovány a nahoře nalezena zazdívka do datečně proraženého otvoru o rozměrech cca 50×40 cm. Jednotlivé obrazy rámoval rostlinný ornament, dolní část překrývala malba gotické draperie. Fresky byly provedeny na poměrně hladké nerovné omítce se slabým vápenným nátěrem. Průzkum A. Martana zjistil na malbě zásahy dvou, časově přesněji nespecifikovaných časových období a další mladší úpravy. Fresky pokračují pod přízdívkami vpravo i vlevo. Drobný prostor koutového šnekového schodiště má v dolní části zaoblený půdorys, schody původně ústily

5) Zprávy k 1. a 2. etapě restaurátorských prací na gotické nástěnné malbě v kostele sv. Markéty ve Strakonici, A. Martan, ak. mal. a rest., 10. 7. a 10. 9. 1976.

Obr. 5: Strakonice, kostel sv. Markéty. Detail výběhů hvězdicové klenby se štukovými žebry.

Obr. 4: Strakonice, kostel sv. Markéty, stavebně historický průzkum. Půdorys v úrovni přízemí, kruchtí a podkroví. Husté šikmé mřížky značí zdivo gotické, mřížky kolmé ke konstrukci - renesanční, mladší zdivo ponecháno bílé.

Obr. 6: Strakonice, kostel sv. Markéty. Gotická nástěnná malba, odkrytá na jižním boku podkruchtí.

Obr. 7: Strakonice, kostel sv. Markéty. Detail parapetu kruchtí.

přímo ke zmiňovanému sedlovému portálku v západním čele kostelní lodi vedle věže. Na kruchtě vstupuje šnekové schodiště v jihozápadním koutě půdorysu, kde je vymezeno jednoduchou plnou omítnutou zídou. Situace zřejmě staršího schodiště a současně mírně šikmo orientovaná západní čelní zeď dnešního kostela vedla zde renesančního stavitele k vynechání koutového polopilíře, což zavinilo ve starší i nedávné minulosti časté stavební poruchy. Vstupní síň do kostela v podvěží je zaklenuta valeně s dvojicí styčných trojúhelných výsečí, jejichž hrany zvýrazňují mohutné hřebínky. Směrem do podkruchtí se odtud otevírá obílený lomený portál s vysoko nasazenými výběhy hran, členěných hruškovci a výžlabky, s profilací znejasněnou vrstvami náterů. Portál bez vnitřního ozubu se směrem od lodi zavírá zlacenou renesanční mříží bohatě zdobenou stáčenými pruty s rozetkami a úponky.

Zajímavé poznatky k proměnám stavby poskytuje prohlídka podkroví nad kostelní lodí. Rub klenby s omítkovou omazávkou prozrazuje, že její materiál tvoří cihly (cca 7×13 cm), při obvodu v zesílené vazbě na cca 30 cm. Boční stěny nad klenbou stahují dodatečná ocelová táhla - starší utažené klíny a mladší spojované šrouby, nýty a rektifikačními válci. V severní boční stěně spatřujeme nad klenebními oblouky převážně rádkovaný lomový kámen a jen místy - v severovýchodním koutě - ojediněle vrstvy cihel (6,5-7×17×26). Nikde nad klenbou nejsou zde patrný star-

Obr. 8: Strakonice, kostel sv. Markéty. Renesanční mříž, zavěšená do portálu v podvěží.

ší omítky nebo kapsy po starších trémových stropech. Zřetelně se odlišuje horní nadezdívka vysoká cca 70 cm, z cihel formátu 7×16-17×29, místy s vloženým lomovým kamenem. V nadezdívce zůstaly zřetelné zazdívky kapes pod dnešními krátkaty, které patřily ke starší vazbě krovové konstrukce. Protější - jižní stěna podkroví opakuje stejnou cihelnou nadezdívku se zazděnými kapsami. Spodní díl nad klenebními čely je však v konstrukci poněkud odlišný - převládají cihly, jen místy prokládané kusy lomového kamene. V jihovýchodním koutě se objevuje úsek zdi z cihel velkých rozměrů (8×16-22×38-42 cm), v dalším sledu směrem k západu se však již tento formát objevuje spíše ojediněle ve vazbě s cihlami menšími. Za povšimnutí stojí ještě úzký cihelný segmentový pas podložený lomovým kamenem - šikmo vpravo nad čelem druhého klenebního pole od východu. Pozoruhodná z hlediska stavebního vývoje objektu je zejména půdní strana východního štítu. V konstrukci je zde zřetelný dochovaný štít starší, nepochybně ještě středověké stavby, který byl o cca 3 m nižší než štít dnešní, s nímž měl téměř shodný sklon. Z těchto důvodů musely být úměrně nižší i starší obvodové zdi. Starší štít je z režného lomového kamene a při jeho vrcholu spatřujeme okénko s rozervřenými špaletami a s kvádry v nadpraží, zvenčí zaslepené. Mladší zdivo dnešního štítu se liší smíšeným materiálem a řadami lešenových kapes, z nichž některé (zejména vyšší) překrývají kamenné desky. Horní trojúhelník dnešního štítu je slabší, celocihelný, zpevněný polopilířky. Lze předpokládat, že renesanční východní štít končil strmou polo-
valbou a dnešní cihelná nástavba je až barokní. V severo-

Obr. 9: Strakonice, kostel sv. Markéty. Gotický portál v jižním průčelí.

východním koutě mezi štítem a severní stěnou podkroví zůstal osazen šikmý trám, zřejmě rovněž pozůstatek starší krovové soustavy. Na západním štítu jsou již zbytky starších konstrukcí méně zřetelné. Zdá se, že tento štít byl z podstatné míry nově vyzdvižen současně s přístavbou renesanční věže. V potrhaném zdivu se převážně objevuje smíšený stavební materiál. Zazděný vodorovný trám v dolní části štítu, na severní straně částečně zaplentovaný, představuje pravděpodobně renesanční kleštinu ve staticky nejchoulostivější partii stavby. Z druhého patra věže vede na dnešní krovovou lávku otvor se segmentovým záklenkem, obezděný cihlami. Další vstup do podkroví vedl ze 4. patra věže. Připomíná jej otvor s oválným záklenkem, v dolní polovině zazděný cihlami.

Zpracované průzkumy přinášejí následující představu stavební historie zástavby na území dnešního strakonického městského kostela. Je nanejvýš pravděpodobné, že špitál sv. Markéty zde vznikl záhy po usazení johanitského řádu na předním dílu strakonického hradu s kostelem, který jim v r. 1243 věnoval Bavor I. - tj. zřejmě ještě před koncem 13. století. Jednalo by se tedy asi o jeden z nejstarších klášterních špitálů u nás. Jeho poloha jistě nebyla zvolena náhodně. Omezený rozsah hradu se dvěma uživateli zřejmě umístění špitálu přímo v klášterním hradním dílu neumožňoval, kdežto poloha při kraji města „na ostrově“ v bezprostředním dotyku s řekou splňovala všechny tehdejší požadavky špitálního provozu. Nejstarší podobu strakonického špitálu si lze představit jako uzavřený dvorec, jehož

Obr. 10: Strakonice, kostel sv. Markéty. Jižní hrana předrenesančního štítu se zazděným okénkem (všechny fotografie autor, únor až březen 1996).

jádem byla obvyklá špitální hala s řadami lůžek. Podle dochovaných zahraničních příkladů bývala součástí těchto zařízení kaple, kterou však velmi často nahradil pouze oltář při východním čele nemocniční haly, aby se ležící pacienti mohli přímo zúčastňovat bohoslužeb. Přesnější rozvrh nejstaršího špitálního dvorce by mohl patrně přiblížit pouze rozsáhlý a nákladný archeologický výzkum. Prozatím jistý je pouze fakt, že podle listiny z r. 1318, potvrzující svobody a majetek rytířů sv. Jana, špitál u mostu se svým příslušenstvím již bezpečně existoval.

Další zprávy o špitálu zcela mizí, časově nejbližší konkrétní zmínka o stavbě v těchto místech navazuje až k roku 1583 - na uvedené nápisové desce nad severním portálem kostela, kdy měl být dnešní chrám postaven českobudějovickým stavitelem Vincenzo Vogarellim. Pro předchozích 265 let jsme tedy nuceni konstruovat stavební historii špitálu pouze na základě dochovaných, někdy sporných detailů a konstrukcí, případně ze širších historických souvislostí. Je známo, že Strakonice postihla řada požárů, z nichž nejstarší v r. 1357 zachvátil zejména „Velké“ město - tedy mimo oblast se špitálem. Větší podrobnosti o následných požárech v letech 1442, 1508 a 1532 rovněž blíže neznáme. Obrátíme-li pozornost k dnešní stavbě kostela sv. Markéty, nalézáme zde několik připomenutých portálů, profilovaných hruškovci a dále portál sedlový, které jsou ve starší literatuře označovány jako „gotizující“ a jako doklad konvenčního přístupu Vogarelliho k zadané práci. Ve skutečnosti je nutno zřejmě portály považovat za gotické, některé snad dokonce ještě za předhusitské. Tento závěr podporuje i nález gotické fresky v podkruchtí dnešního kostela se zásahy dvou časových období ještě před příchodem Vogarelliho. Dalším důležitým zjištěním pro konstrukci stavebního vývoje dnešního kostela je poznání, že vnitřní klenební polopilíře byly do vnitřního obvodu stavby vloženy dodatečně a že se ve východním čele kostela dochoval starší štít z doby před vložení dnešní hvězdice klenební. Omezené možnosti menšího rozšíření statických sond v západní polovině chrámu a v jeho podkruchtí dovolily uzavřít, že dnešní stavbu zřejmě nepředcházela starší menší prostorově a hmotově vymezený špitální kostelík, se kterým se setkáváme např. v Soběslavi. Všechny zmíněné okolnosti ve

Obr. 11: Strakonice, kostel sv. Markéty; vlevo jižní průčelí, vpravo východní průčelí.

dou k úvaze, že nejpozději ve 2. polovině 15. století došlo k radikální přestavbě starého špitálu, kdy se zde objevuje rozlehlá nemocniční budova o rozměrech téměř 9×36 m, obsahující oddělenou kapli nebo jen oltář sv. Markéty, potřebná příslušenství a zejména tradiční špitální halu, nejspíše dvoulodní s dřevěným stropem, případně s dřevěnou klenbou (stopy základů středních podpor nebyly v plošně omezených sondách nalezeny). Objekt byl překryt strmější sedlovou střechou s trojúhelnými štíty a jistě se zřetelně uplatňoval v panoramatu drobnější městské zástavby dosud bez výraznější dominanty. Detail úpravy průčelí gotické špitální budovy by mohl přiblížit jen nákladný hloubkový průzkum pod omítky, který by rovněž doložil dodatečné přemístění některých ze zmiňovaných portálů. Rozsáhlou přestavbu špitálu v době po polovině 15. století by mohly potvrdovat i některé zmínky literatury,⁶⁾ že za velmistra Jošta z Rožmberka (1452 - 1467) byl r. 1454 znovu obdarován a vlastně znovuzřízen strakonický špitál u mostu, zničený požárem r. 1442 a že r. 1462 darovali dva rytíři, sídlící na nedalekých tvrzcích, tomuto špitálu ves Kozlov.

V 16. století panoval ve Strakonici poměrný klid, blahobyt a všeobecný hospodářský rozkvět. Poměrně silný utrakvistický živel si v městečku pod správou johanitů posléze prosadil vybudování vlastního kostela, nezávislého na kostele hradním. Z tohoto důvodu si sem měšťané povolali českobudějovického stavitele italského původu Vincenza Vogarelliho (Vincence Fugaoluse), který jejich požadavek

6) A. Birnbaumová, Město Strakonice, Praha 1947, s. 6.

realizoval. Postavil skutečně nový chrám, jak uvedeno v nápisové desce nad severním portálem, ovšem s použitím obvodových konstrukcí a štítů starší pozdně gotické špitální budovy. Bylo tehdy nutno vybourat některé starší vnitřní konstrukce zejména v západním dílu objektu, kde se ještě později uvádí jakýsi sklípek.⁷⁾ Zůstal zde snad zachován jen spodní díl šnekového schodiště.

Do vnitřního prostoru vložil renesanční stavitel nové nosné polopilíře a halu zaklenul pro něho charakteristickými hvězdicovými klenbami. Proporce nově vytvořené chrámové lodi si vyžádaly nadezdívku bočních zdí a zvýšení východního štítu, jehož vnější výraz snad představovala strmá polovalba a sgrafitová rustika.⁸⁾ K západnímu průčelí přibyla nová štíhlá zvonová věž s ochozem, která se od té doby stala vedle hradu jedinou a hlavní dominantou strakonických měst. Interiér doplnila nová fresková výmalba, v lodi přibývaly hrobky okolních pánů a bohatých měšťanů. Počáteční chyba stavitele, když v jihozápadním dílu staré budovy nerealizoval koutový polopilíř, přivodila v budoucnu se opakující stavební poruchy, se kterými se zápasí dodnes. Nebyla to ostatně poslední chyba Vincenza Vogarelliho - o rok později se dopustil podobného přehmatu při přestavbě děkanského kostela ve Vodňanech, kdy mu nové klenutí i s rozestavěným krovem spadlo.⁹⁾ Vzhle-

7) Nedatovaný kostelní inventář, patrně z 1. pol. 18. stol. (SOKA Strakonice, Děkanský úřad Strakonice, kart. 21.) Sonda pod dnešní dlažbu v jižním dílu podkruchtí zachytila dvě úrovně starší podlahy.

8) A. Birnbaumová, Město Strakonice, Praha 1947, s. 14 bez udání pramenu.

Obr. 12: Strakonice, kostel sv. Markéty; vlevo severní průčelí, vpravo západní průčelí (všechny kresby a dokumentace autor, 1996)

dem k přebudování kapacitně asi předimenzované středověké špitální budovy na nový městský kostel, převzal provoz špitálu nově postavený menší objekt za kostelem, zbořený až v padesátých letech tohoto století.

Další slibný hospodářský vývoj města násilně přerušila třicetiletá válka. Město bylo několikrát vydrancováno a v r. 1626 opět postiženo velkým požárem. Nešťastné události se nepochybně dotkly i kostela a jeho vybavení.

Následující období 17. století přineslo vzhledem k celkově nepříznivé finanční situaci města asi jen drobné udržovací práce. Inventáře a popisy z 18. století připomínají vedle kostela sakristii, pod kruchtou klenutý skřípek, věž s obvodovým ochozem nesla podle starších vyobrazení snad ještě renesanční přílbovou střechu s lucernou, střešní hřeben pravděpodobně zdobila sanktusová věžička. V r. 1777 byla opravena klenba hrozící zřícením a téhož roku došlo asi i k barokizaci východního čela budovy do dnešního stavu.¹⁰⁾ Následující úpravy od počátku minulého století byly vyvolány zejména dalšími trhlinami v klenbách. Velký požár Strakonice v r. 1854 způsobil na kostele a jeho věži opět značné škody. Po jejich odstranění byla zahájena postupná regotizace zařízení interiéru vysvěcením nového oltáře r. 1865. Dnešní věžní jehlan nahradil starší cibulovou bání s ochozem r. 1873 podle návrhu ing. Petra Jirgese. Podle vý-

9) Smlouva se stav. V. Vogarellim ze dne 18. 10. 1584 citovaná in: J. Louženský, Děkaný kostel Narození Panny Marie ve Vodňanech, Vodňany 1996, s. 11 - 12.

10) A. Birnbaumová, Město Strakonice, Praha 1947, s. 14, bez udání pramenů.

běru z variantních plánů stavitele F. K. Lenka byla v r. 1886 zřízena novogotická přístavba schodiště na kůr vedle západní věže, když nedlouho před tím vznikla drobná předsíňka před severním portálem. Z mladších zásahů nutno připomenout k r. 1929 a 1930 výměnu oken ve východním průčelí za malovaná s postavami sv. Václava a sv. Ludmily. Břidlice na věži byla nahrazena eternitem a sakristie na severním boku odbourána. Uvnitř kostela byly objeveny zbytky nástěnných maleb, které po zfotografování zakryly nátěry.

Drastický zásah do prostředí kostela znamenalo v padesátých letech tohoto století zasypání severního ramene Otavy, vybourání veškeré okolní zástavby a odtržení této historické městské části od řeky novým kapacitním dopravním průtahem. Po záchraně stavební podstaty, hmoty a halového prostoru s hvězdicovými klenbami kriticky ohrožené památky měla by proto být věnována pozornost opětovnému vtažení této hlavní městské dominanty do rámce historického města a kultivaci střetů kostela s průjezdnou komunikací.

Literatura:

Birnbaumová, A.: Město Strakonice, Praha 1947

Krčálová, J.: Kostely české a moravské renesance, Umění 29, 1981, s. 1 až 37

V. Braun: Památky strakonického okresu, Strakonice 1968

Z. Wirth a kol.: Umělecké památky Čech, Praha 1957

E. Poche a kol.: Umělecké památky Čech 3, Praha 1980

KIRCHE DER HL. MARGARETA IN STRAKONICE (STRAKONITZ)

Die Kirche der hl. Margareta in Strakonice ist ein orientierter Halbenraum auf dem gedehnten Grundriss, der mit einem einheitlichen Satteldach gedeckt ist. An den einfachen Westgiebel ist ein schlanker viereckiger Turm angeschlossen, der mit einem steilen Vierkanthelm gekrönt ist. Als Stirnseite wurde im Spätbarock die Ostseite komponiert, die einer lebhaften Strasse zwischen der Stadt und der Burg zugewendet ist. Die verarbeitete baugeschichtliche Untersuchung, um Erkenntnisse aus statischen Sonden und aus der archäologischen Teiluntersuchung ergänzt, bringt neue Ansichten über die Bauentwicklung dieses bedeutenden Denkmals.

Das Spital der hl. Margareta, zum Jahre 1318 erwähnt, entstand an dieser Stelle wahrscheinlich schon vor dem Ende des 13. Jahrhunderts. Nach einem Brand im Jahre 1442 wurde es offensichtlich zu einem ausgedehnten Gebäude, von dem einige Portale und ein Torso einer Wandmalerei geblieben sind, spätgotisch umgebaut.

Das Gebäude wurde auf einem länglichen Grundriss erbaut und mit einem Satteldach, das auf beiden Seiten mit dreieckigen Giebeln geschlossen war, von denen der östliche auch noch geblieben ist, gedeckt. Im 16. Jahrhundert hat das utraquistische Element, in der von Johannitern verwalteten Stadt, den Bau einer eigenen Kirche durchgesetzt, die von der Burghirche unabhängig war. Die neue Kirche hat der Budweiser Baumeister Vincenzo Vogarelli mit Benutzung der Umfassungsmauer und einiger Glieder des alten Spitalsgebäude gebaut. In den Innenraum hat er neue Traghalbpfeiler eingelegt und die Halle hat er mit einem, für ihn charakteristischen, Sterngewölbe eingewölbt. Die neuen Proportionen des Kirchenschiffes haben die Aufmauerung der Seitenmauern und Giebel erfordert, zur Weststirnwand wurde der heutige Glockenturm, der damals mit einem Wandelgang und einem Glockendach mit der Laterne versehen wurde, zugebaut. Wahrscheinlich war es der Mangel des Baumeisters an Erfahrungen, der in der Zukunft wiederholte Bauschädigungen, mit denen man bis heute kämpft, verursachte.

Im 17. Jahrhundert wurden, infolge des Dreissigjährigen Krieges und der aufeinanderfolgenden ungünstigen finanziellen Lage der Stadt, nur kleinere Erhaltungsarbeiten durchgeführt. Zur ersten grösseren Renovierung des Gewölbes, das damals mit dem Sturz drohte, ist im Jahre 1777 gekommen und offensichtlich gleichzeitig auch zur Barockisierung der Oststirnwand der Kirche zur heutigen Gestalt. Die folgenden Herrichtungen im vorigen Jahrhundert wurden hauptsächlich von weiteren Rissen im Gewölbe hervorgerufen. Die allmähliche Regotisierung der Inneneinrichtung hat mit der Weihe des Hochaltars im Jahre 1865 angefangen, im Jahre 1873 wurde die Turmkuppel durch den heutigen steilen Vierkanthelm ersetzt, darauf wurden neugotische Anbauten der nördlichen Vorhalle und des Treppenaufganges zur Empore errichtet. In 50er Jahren dieses Jahrhunderts wurde der Arm des Flusses Otava (Wotawa) entlang der Nordseite der Kirche zugeschüttet, die sämtliche umliegende Verbauung wurde abgetragen und dieser Stadtteil wurde von dem Fluss durch einen Kapazitätsverkehrsader getrennt. Dies alles hat einen drastischen Eingriff in das Milieu der Kirche bedeutet.

Gegenwärtig ist die Kirche statisch ernst beschädigt und nach und nach wird die Stabilisierung ihrer Konstruktionen realisiert.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: *Anblick der Stadt Strakonice aus dem Jahre 1781 mit der Kirche der hl. Margareta in der Mitte.*

Abb. 2: *Indikativische Skizze von Strakonice aus dem Jahre 1837, Ausschnitt mit der Kirche der hl. Margareta.*

Abb. 3: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, Schulterbogenportal zur Schneckenstiege auf die Empore in der westlichen Front des Objektes neben dem Turm mit der Sonde, die den seichten Untergrund des Kirchenschiffes mit dem nachträglich angebauten tieferen Untergrund des Turmes erfasst. (Alle Fotos Autor, 1996).*

Abb. 4: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, baugeschichtliche Untersuchung. Grundriss im Niveau des Erdgeschosses, Grundriss im Niveau der Empore, Grundriss im Niveau des Dachgeschosses. Dicht, schräggitterförmig ist gotisches Mauerwerk bezeichnet, gitterförmig senkrecht zur Konstruktion - Renaissancemauerwerk, weiss - jüngerer Mauerwerk. (Alle Zeichnungen und Dokumentation Autor).*

Abb. 5: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, Detail des Anlaufs des Sternengewölbes mit Stuckrippen.*

Abb. 6: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, gotische Wandmalerei entdeckt an der Südseite der Wand unter der Emporbühne.*

Abb. 7: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, Detail des Parapetts der Emporbühne.*

Abb. 8: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, Renaissancegitter, in dem Portal im Erdgeschoss des Turmes eingehängt.*

Abb. 9: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, gotisches Portal in der südlichen Stirnwand.*

Abb. 10: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, südliche Kante des Vorrenaissance-Giebels mit einem zugemauerten Fensterchen (alle Fotos autor, 1996).*

Abb. 11: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, Stirnseite - links südliche, rechts - östliche.*

Abb. 12: *Strakonice, Kirche der hl. Margareta, Stirnseite - links nördliche, rechts - westliche (alle Zeichnungen und Dokumentation Autor, 1996).*

(Übersetzung J. Kroupová)